

SILVIA CIUBOTARU LA 70 DE ANI

Cam cu o jumătate de secol în urmă, în anul 1968, Cercul de Folclor de la Facultatea de Filologie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași făcea, în luna august, cercetări de teren în satele din jurul orașelor Piatra Neamț și Roman. Alături de studenții care erau la a treia sau la a patra ieșire în teren, printre *boboci* a apărut o copilă delicată, timidă și foarte politicoasă. Era Silvia Ionescu – aveam să aflăm, ceva mai târziu – strănepoata distinsului cărturar Haralamb Enescu, din Botoșani, văr primar cu Costache Enescu, tatăl marelui muzician George Enescu.

Domnișoara educată, foarte instruită, fiica profesorilor Alexandrina și Constantin Ionescu, deosebit de apreciată în Suceava, părea stânjenită în noul mediu, în care, până la urmă, va descoperi o formă de artă ce îi era mai puțin cunoscută, cea folclorică. Pentru că, de fapt, Silvia Ionescu, pe atunci pasionată de istoria artelor plastice, ne uimea cu vastele ei cunoștințe în acest domeniu.

Firesc, inocenta ucenică a fost preluată pentru inițiere de unul dintre cei mai experimentați oameni din echipă, Ion H. Ciubotaru, care, deși absolvise facultatea cu doi ani înainte, continua cercetările de teren împreună cu studenții. Întâlnire providențială! De acum încolo, nu se mai poate vorbi de Silvia Ionescu fără a pomeni de mentorul său, Ion H. Ciubotaru, devenit, din anul 1968, coordonator al colectivului de folclor de la Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor (în prezent Institutul de Filologie Română „A. Philippide”) de la Filiala Iași a Academiei Române.

Curând au început să facă, împreună, cercetări de folclor și etnografie în comuna Vânătorii, din județul Iași, fructificate într-o monografie-model, publicată în anul 1971. Colaborarea profesională s-a împlinit prin căsătoria celor doi și venirea Silviei Ciubotaru, prin

schimb de repartiție guvernamentală, în colectivul de cercetători menționat. De acum înainte, viața și activitatea soților se împletește definitiv, la bine și la greu.

În sectorul de etnologie condus de Ion H. Ciubotaru, în care mai lucrau regretata colegă Lucia Berdan și subsemnata, Silvia Ciubotaru a debutat în munca aspră de constituire a Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei, proiect amplu, prioritar, de culegere și valorificare a culturii populare din zona respectivă. În afara sutelor de zile petrecute pe teren, în condiții grele, inimaginabile pentru actuala generație de cercetători, ne înhămasem toți la fișarea, transcrierea, sistematizarea și organizarea materialelor culese. Nu se știa pe atunci de computere, de internet, de comunicare rapidă și eficientă. Cu toate acestea, rezultatele activității desfășurate de Silvia Ciubotaru nu au întârziat să se arate.

Am avut prilejul, de multe ori, să remarc, în deplasările noastre pe teren, tactul, răbdarea, blândețea, dar și fermitatea cu care conducea dialogul, adeseori greu de păstrat în cadrul dorit de cercetător. Și, în ciuda aparenței de copil crescut în confort, nu am auzit-o niciodată plângându-se de condițiile grele de pe teren. Era, poate, și lecția învățată de la colegul său de muncă și de viață, de la care, probabil, și-a însușit disciplina muncii, tenacitatea, pasiunea pentru cercetarea culturii populare și empatia față de oamenii satului. Sunt sigură că nu i-a fost ușor doamnei Ciubotaru să țină ritmul cu soțul său. Personalitatea puternică a acestuia i-a stimulat propriile valori și energii, sprijinind-o când simțea că are nevoie. Cu siguranță a găsit, la rândul-i, înțelegere, devotament și spirit de sacrificiu la ființa de alături, încât s-a ajuns la o sudură între cele două entități ale întregului.

Bine informată, harnică și subtilă în interpretarea faptelor, Silvia Ciubotaru redactează capitolul Creația poetică, din volumul alcătuit împreună cu muzicologii Florin Bucescu și Viorel Bârleanu, în 1979, „*Bâtrâneasca*”. *Doine, bocete, cântece și jocuri din Ținutul Rădăușilor. Cercetare monografică*, prima apariție din seria „Caietele Arhivei de Folclor”. Apărută după mai bine de zece ani de cercetare în teren, lucrarea reprezintă cea mai completă abordare a repertoriului folcloric rădăușean, bazat pe o melodie arhaică unică.

După un deceniu de cercetare și muncă asiduă la alcătuirea arhivei, dar și de documentare bibliografică permanentă, soții Ciubotaru publică, în 1982, un volum intitulat *Ornamente populare tradiționale din zona Botoșanilor. Cusături, țesături*, în care contribuția celor doi

autori se împletește, încă o dată complementar. Se disting studiul competent și stilul elegant al Silviei, în analiza ornamentelor, priceperea dobândită de Ion H. Ciubotaru în descoperirea pieselor de valoare, în tehnica fotografiei, a diapozitivului, a editării și mai ales în alcătuirea unui volum în condiții grafice impecabile. Autorii au reușit să dezvăluie bogăția, „gama extrem de largă și de complexă a *țesăturilor* și *broderiilor* botoșănene” și să corecteze unele opinii despre arta populară din zonă, bazate pe insuficiența cunoaștere a frecvenței unor ornamente antropomorfe sau zoomorfe.

Autorii aveau să revină asupra ornamentelor din arta populară, de această dată vizând întreaga arie cercetată, peste 490 localități, în volumul *Ornamente populare tradiționale din Moldova. Cusături, țesături*¹. Repertoriul de motive cel mai amplu și mai diversificat a fost, desigur, tot cel identificat pe țesături și cusături (*lăicere, scoarțe, covoare, poloage, velințe, macaturi, ștergare, fețe de masă, prostiri, fețe de pernă, batiste* cu funcție ceremonială). Sunt urmărite funcțiile decorative, rituale sau ceremoniale ale unor piese, semnificațiile și simbolistica motivelor. Ar fi de remarcat, în ambele volume despre ornamente, ilustrațiile: schițe în tuș ale motivelor (realizate toate de Silvia Ciubotaru), care oferă detalii celor interesați îndeaproape de fenomen, și fotografiile color, care încântă ochiul cititorului, specialist sau simplu iubitor de artă. Aparatul critic, bogat și riguros, ca la toate „Caietele”, mai cuprinde un indice de motive, bibliografie și rezumat în limba franceză.

În anii '80 au apărut mai multe volume în seria „Caietele Arhivei de Folclor”. Cel de al IV-lea aparține Silviei Ciubotaru și se intitulează *Strigături din Moldova. Cercetare monografică*². În studiul amplu se citează primele atestări ale speciei, se abordează conținutul de idei al textelor, sunt remarcate vitalitatea speciei, unitatea repertoriului românesc, clasificarea strigăturilor după conținut, cadru și funcționalitate. Sunt analizate strigăturile de joc, cele de nuntă, în funcție de secvențele ritualului nupțial, și strigăturile satirice. Sunt puse în lumină valorile stilistice ale speciei, în raport cu alte manifestări lirice, substratul arhaic, diferitele stiluri de emisie a strigăturii. În sfârșit, sunt subliniate repertoriul vast, bogăția tematică și plasticitatea imaginilor, unitatea motivelor în întreaga arie românească, cu particularități locale.

¹ În seria „Caietele Arhivei de Folclor”, Iași, VIII, 1988, 338 p.

² Cu un capitol de etnomuzicologie de Viorel Bârleanu și Florin Bucescu, Iași, 1984, 456 p.

Volumul *Folclorul medical din Moldova*. Tipologie și corpus de texte³ a fost elaborat în mulți ani de muncă asiduă, efectuată cu profesionalism. Fiecare dintre cele trei secțiuni dense ale lucrării (studiul, tipologia bolilor umane și animale, antologia de texte) s-ar putea publica în volume consistente independente.

În studiul introductiv este tratat fenomenul terapiei populare diacronic, de la primele mențiuni documentare, făcându-se și o analiză critică a tuturor contribuțiilor bibliografice în domeniu. Rețin atenția atestările străvechi din timpul dacilor, din perioada daco-romană și din Evul Mediu, adunate din documente, din scrieri religioase, din cronici, din lucrări de istoria științei și a culturii noastre, în comparație cu fenomene similare din alte culturi. Se face, apoi, un istoric amănunțit (Retrospectivă bibliografică) al contribuțiilor la studiul fitoterapiei și al etnobotanicii, al colecțiilor de descânțece, al cărților de popularizare a medicinei empirice și al studiilor teoretice.

Sunt abordate, din perspectivă interdisciplinară, remediile terapeutice, agenții terapeutici și cei ai riturilor magice, precum și auxiliarii acestora (gemenii, mezinii, fecioarele, duhurile decedaților, sfinții, printre care cei mai importanți, Cosma și Damian). Agenții nocivi cunoscuți (strigoii, stafii, moroi, Rusalii, Iele) și actele magice fac, de asemenea, obiectul cercetării autoarei, o analiză specială având ca subiect *magia cuvântului*, incitantă nu numai pentru etnologi, dar și pentru scriitori.

Secțiunea Tipologia folclorului medical înregistrează maladiile și remediile utilizate pentru acestea, prelucrând și sintetizând un imens material existent în arhivă. Este, de asemenea, meritoriu efortul de a identifica plantele medicinale prin stabilirea denumirii științifice corespunzătoare numelor populare ale acestora, foarte diversificate în plan regional.

Textele din antologie, prin varietate și prin valoarea lor poetică, sunt de natură să atragă atenția oricărui om de cultură, nu numai specialiștilor. Un interes aparte îl reprezintă aspectul arhaic și regional al limbii, care a fost consemnată cât mai fidel posibil în rostire.

O constantă a preocupărilor științifice ale Silviei Ciubotaru a fost nunta în Moldova, cu mulțimea de rituri și ceremonii, cu scenariul complex, familial și social, spectacular, cu multitudinea de creații literare, muzicale și coregrafice care însoțesc obiceiul. Prima lucrare,

³ Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, 578 p.

intitulată *Ceremonialul nupțial în spațiul etno-folcloric moldovenesc*, a fost teza de doctorat susținută la Universitatea „Babeș-Bolyai” (Cluj-Napoca, în 1995), sub conducerea profesorului Dumitru Pop. Apreciată unanim ca o lucrare de excepție, amplificată și îmbogățită cu noi materiale, a fost tipărită sub titlul *Nunta în Moldova. Cercetare monografică*⁴. Despre această lucrare, profesorul clujean Ion Șeuleanu, el însuși autor al unei monografii despre obiceiurile de nuntă, apreciază: „Efortul Silviei Ciubotaru s-a concretizat într-o lucrare atent supravăgheată și construită, migălos articulată, scrisă într-un limbaj de o remarcabilă pertință științifică. Cititorul are, prin urmare, de a face cu o carte de ținută ce, dată fiind problematica abordată, devine o contribuție științifică importantă în etnologia actuală românească”⁵.

Pentru a întregi imaginea celui mai important „eveniment cultural, social și moral, merit să ordoneze biografia unui om, să modeleze conștiințe și date comportamentale”, Silvia Ciubotaru publică un amplu volum *Obiceiuri nupțiale din Moldova. Tipologie și corpus de texte*⁶. După un excurs bibliografic și un exhaustiv studiu introductiv de 133 de pagini, urmează o tipologie a tuturor riturilor nupțiale din Moldova și un impresionant corpus de texte, cele mai multe inedite, toate provenind din Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei. O bibliografie amplă, un indice de localități, un indice de nume, un glosar și multe documente fotografice conferă volumului o ținută științifică elevată.

În cursul redactării acestui material, ieșea de sub teacurile Editurii Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, semnat de aceeași Silvia Ciubotaru, un impresionant volum despre *Obiceiurile agrare din Moldova raportate la spațiul național*. Este cea de a cincea apariție din seria Tipologii și corpusuri de texte și al nouălea volum din colecția *Ethnos*.

În întreaga sa activitate științifică, Silvia Ciubotaru a fost tot timpul prezentă cu studii, articole, cronici și recenzii consistente în revistele de specialitate: „Anuar de Lingvistică și Istorie Literară”, „Anuarul de Folclor”, devenit „Anuarul Arhivei de Folclor”, Cluj-Napoca, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei” ș.a. A publicat, de asemenea, articole de interes mai larg în reviste de

---

⁴ Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2000, 342 p.

⁵ În „Steaua”. Revistă de literatură, cultură și spiritualitate românească, Cluj-Napoca, LI, nr. 4, 2000.

⁶ Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, 782 p.

cultură și a fost mereu prezentă în emisiunile de folclor ale postului Radio Iași.

Alături de cercetările proprii ale Silviei Ciubotaru, trebuie menționate cele două ediții din opera postumă a savantului ieșean Petru Caraman – *Colindatul la români, slavi și la alte popoare. Studiu de folclor comparat*⁷ și *Conceptul frumuseții umane reflectat în antroponimie la români și în sud-estul Europei. Prolegomene la studiul numelui personal*⁸ – pe care autoarea le-a îngrijit cu acribie și devotament.

Necazurile nu i-au ocolit deloc pe soții Ciubotaru, dar dificultățile au fost depășite „printr-o coeziune familială exemplară. Totul și toate s-au desfășurat sub semnul acestei solidarități”, cum mărturiseau autorii în cuvântul introductiv, intitulat Lămurire, la volumul *Vitralii. Pagini etnoculturale din presa anilor 1992-2012*⁹. Acesta reunește lucrări apărute în presa cotidiană, hebdomadară și lunară (nu și cele tipărite în publicațiile academice sau în volume ocazionale), adunate și ordonate de cei doi fii ai familiei, plecați, din nefericire, prea devreme printre îngeri. Autorii le-au grupat în secțiunile: Calendaristice, Interviuuri, Recenzii, Note și comentarii, Aniversări și Comemorări.

Acum, la ceas aniversar, se cuvine o reverență pentru Doamna care a trăit, cu deplină discreție și demnitate, în cultul muncii și al familiei, scriind studii temeinice de etnologie, spre o mai bună cunoaștere a fondului nostru cultural ancestral.

Lucia CIREȘ

⁷ Ediție îngrijită de Silvia Ciubotaru. Prefață de Ovidiu Bârlea, București, Editura Minerva, 1988, 636 p.

⁸ Ediție îngrijită, indice și bibliografie de Silvia Ciubotaru. Introducere de Ion H. Ciubotaru, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011, 770 p.

⁹ Autori: Silvia Ciubotaru și Ion H. Ciubotaru, Iași, Editura „Presa Bună”, 2015, p. 5.